

e-Monumentica

časopis projektu PPP PRO | Platforma pro památkovou péči, restaurování a obnovu

ČÍSLO 02 / ŘÍJEN - PROSINEC 2011

Z obsahu: úloha vzdělávání v péči o kulturní dědictví - analýza a seminář k projektu obnovy Valdštejnského paláce - představení Ústavu teoretické a aplikované mechaniky AV ČR a projektu MONDIS

OBSAH ČÍSLA

NA OKRAJ POJMU MONUMENTIKA A K NÁZVU ČASOPISU	3
KALENDÁŘ AKCÍ.....	4
V BRNĚ SE DISKUTOVALO O SOUČASNÝCH PROBLÉMECH VZDĚLÁVÁNÍ	5
SEMINÁŘ K VALDŠTEJNSKÉMU PALÁCI SE SETKAL S MIMOŘÁDNÝM ZÁJMEM.....	8
ZA HUMANITNÍMI VĚDAMI DO OLOMOUCE (5. DISKUSNÍ SETKÁNÍ).....	9
PŘEDSTAVUJEME: ÚSTAV TEORETICKÉ A APLIKOVANÉ MECHANIKY AV ČR, PROJEKT MONDIS	11
VÍT JESENSKÝ: VZDĚLÁVÁNÍ V PAMÁTKOVÉ PÉČI - VYMEZENÍ PROBLEMATIKY A ZÁKLADNÍ PRINCIPY PROFESNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ PAMÁTKÁŘŮ.....	13
JAN DOLÁK: MUZEOLOGIE V SYSTÉMU VĚD ZABÝVAJÍCÍCH SE DĚDICTVÍM	15

V PŘÍŠTÍM ČÍSLE NAJDETE:

Konference Interdisciplinarita v péči o kulturní dědictví - Sgrafitová výzdoba zámku v Litomyšli (2. analýza a seminář starších projektů restaurování a obnovy) - Panelová diskuse „Možnosti a meze socioekonomické pasportizace památek“ - „Proč restaurujeme? Úloha restaurátora v péči o kulturní dědictví“ - 6. diskusní setkání

e-monumentica č. 03 vyjde v polovině ledna 2012

Mnozí čtenáři našeho projektového časopisu si jistě již při zběžném pohledu na titulní stranu nemohli nepovšimnout jedné nápadné proměny. Po půl roce své existence náš čtvrtletník, označovaný zcela prostě jako „Bulletin projektu PPP PRO“, konečně nalezl své jméno, které mu snad již zůstane. Provizorní titul tak střídá název, který – věříme – bude mít šanci přetrvat i mnohem déle než jen do konce roku 2013, kdy aktivity našeho projektu končí. Jsme si vědomi toho, že pojmenování časopisu jistě rozpoutá vlnu rozporuplných názorů. Vždyť také málokteré diskuse kolem koncepční přípravy projektových aktivit byly tak intenzivní jako ty, které se týkaly názvu časopisu. Ze všech návrhů byl nakonec vybrán termín jediný: „e-monumentica“. Jaké pohnutky nás k tomu vedly?

Jak už bylo mnohokrát zdůrazněno i na stránkách našeho časopisu, smyslem projektu „Platforma pro památkovou péči, restaurování a obnovu“ je snaha upevnit vzájemnou spolupráci a komunikaci různých profesí a oborů participujících na péči o kulturní dědictví. Úvahy nad klíčovým významem celostního přístupu v této oblasti se opakovaně a v různých formách objevovaly snad na všech diskusních setkáních, která jsme dosud realizovali (od začátku projektu jich bylo již pět). Jako závažný problém pak byla kromě malé provázanosti jednotlivých oborů opakovaně označována také mezera stále převládající mezi památkovou péčí a muzeologií, dvěma obory, jež přitom mají stejný předmět zájmu – studium a péči o předměty (památky) se zvláštní hodnotou – muzealitou. Na tento aspekt poukazuje ve svém příspěvku, který je součástí tohoto čísla, také muzeolog Jan Dolák.

J. Dolák však ve svém textu zmiňuje ještě jedno jméno, a to jméno předního teoretika památkové péče a významného historika umění Ivo Hlobila. Právě Ivo Hlobil se od konce 70. let 20. století – motivován předchozím děním v oblasti muzeologie a snahami svých předchůdců v oblasti památkové péče – zabýval otázkou, jakým způsobem by měla být zakotvena památková péče jako teoretický systém, ba dokonce přímo jako samostatná věda. Bez ohledu na rozporuplné přijetí jeho vnímání památkové péče jako vědy zůstávají teze, které nelze přejít bez povšimnutí, a jimiž už před více než dvaceti lety načrtl vzájemný komplexní vztah a postavení památkové péče a muzeologie. Jako jednotící a nadřazený pojem pro obě vědy zabývající se kulturním dědictvím (každá z hlediska svých kompetencí) použil pojem „*monumentika*“ jako název „*nově se integrující vědecké disciplíny*“ a zastřešujícího oboru „*kteří pružně reaguje na celospolečenské požadavky a na vývoj našeho poznání kulturního dědictví, včetně uchopení jeho priorit*“ (Teze k teorii památkové péče za současného stavu oboru, 1988, in: Ivo Hlobil, Na základech konzervativní teorie české památkové péče, Praha - Olomouc 2008, s. 164). Hlobil v témže textu zároveň upozorňuje na to, že se v případě monumentiky nejedná pouze o historickou disciplínu, ale že je brát úvahu i její sounáležitost s přítomným a budoucím kulturním vědomím člověka, o jejích společných rysech se sociologií nebo kulturní antropologií nemluvě. V neposlední řadě vzal ve svém propracovaném systému v úvahu i podíl přírodovědných a technických znalostí a též tvůrčích schopností, které každý zodpovědný zásah na památce vyžaduje.

Takto celostně pojatý systém do značné míry konvenuje i s našimi snahami. Přáli bychom si proto, aby se stal nejen projekt PPP PRO, ale především časopis „e-monumentica“, inspirovaný ve svém názvu právě Hlobilovou koncepcí pojetí (nejen) památkové péče, ale péče o kulturní dědictví jako takové, onou pomyslnou, široce otevřenou platformou, kde podobně otevřené myšlenky a koncepce dojdou ohlasu.

Petra Hečková

KALENDÁŘ AKCÍ

LISTOPAD 2011

1. panelová diskuse „Možnosti a meze socioekonomické pasportizace památek“

pátek 25. 11. 2011, Právnická fakulta Západočeské univerzity v Plzni, uzávěrka přihlášek do pondělí 21. 11. 2011

PROSINEC 2011

6. diskusní setkání „Proč restaurujeme?“

Úloha restaurátora v péči o kulturní dědictví“

čtvrtek 1. 12. 2011, Fakulta restaurování v Litomyšli

LEDEN 2012

3. analýza a seminář staršího projektu památkové obnovy a restaurování - Arcidiecézní muzeum Olomouc

26. 1. - 27. 1. 2012, Olomouc, uzávěrka přihlášek do pátku 20. ledna 2012

ÚNOR 2012

2. panelová diskuse „Základní pojmy v péči o kulturní dědictví“

3. týden v únoru

BŘEZEN 2012

Konference „Interdisciplinarita v péči o kulturní dědictví“

8. - 9. 3. 2012 Litomyšl

7. diskusní setkání „Muzea, galerie a movité památky“

30. 3. 2012 Praha

DUBEN 2012

8. diskusní setkání „Neziskové organizace v péči o kulturní dědictví“

KVĚTEN 2012

9. diskusní setkání „Základní pojmy v péči o památky: příklady dobré praxe“

Kutná Hora, termín bude upřesněn

ČERVEN 2012

4. analýza a seminář staršího projektu památkové obnovy

Kutná Hora, termín bude upřesněn

Přehled akcí na první polovinu roku 2012. **Změna termínu i místa konání je možná**, sledujte, prosím, stránky projektu:

[HTTP://PROJEKTY.UPCE.CZ/PPP-PRO](http://projekty.upce.cz/ppp-pro)

KONFERENCE

INTERDISCIPLINARITA

V PÉČI O KULTURNÍ

DĚDICTVÍ

Ve dnech 8. - 9. března 2012 proběhne v Litomyšli historicky první konference věnovaná tématu interdisciplinaritě a mezisektorové spolupráce v oblasti péče o kulturní dědictví. Konference představuje úspěšné završení první etapy aktivit projektu „Platforma pro památkovou péči, restaurování a obnovu“, v níž šlo především o navázání kontaktů a vytvoření sítě vzájemných vazeb mezi nejrůznějšími profesemi a obory, které na péči o kulturní dědictví participují.

ZVEME VÁS

**8. - 9. 3. 2012
LITOMYŠL**

První den konference bude patřit příspěvkům reflektujícím témata teoretických základů interdisciplinárního přístupu v péči o kulturní dědictví (okruh A), druhý den bude věnován praktickým příkladům úspěšných projektů památkové obnovy, vzdělávacích a výzkumných projektů nebo aktivit z oblasti arts managementu a kulturního cestovního ruchu.

Přihlášky k účasti posílejte na e-mail: petra.heckova@upce.cz.

V BRNĚ SE DISKUTOVALO O SOUČASNÝCH PROBLÉMECH VZDĚLÁVÁNÍ

Již čtvrté diskusní setkání na téma „Úloha vzdělávání v péči o kulturní dědictví“ se uskutečnilo 19. července 2011 na Masarykově univerzitě v Brně, v prostorách univerzitního kampusu Bohunice. Zúčastnily se jej na čtyři desítky odborníků, zástupců akademického sektoru z oblastí muzeologie, architektury, dějin umění, restaurování a pracovníků Národního památkového ústavu. K závažnosti tématu vzdělávání v oblasti péče o kulturní dědictví zazněla celá řada závažných připomínek.

V úvodním příspěvku *Vysokoškolské vzdělávání v oblasti restaurování v evropském vzdělávacím prostoru* shrnul Mgr. Art. **Luboš Machačko** z Fakulty restaurování Univerzity Pardubice závěry nedávné mezinárodní konference, která proběhla na Fakultě restaurování v rámci projektu Restaurátoři pro evropskou praxi. Zároveň konstatoval, že účastníky pléna byla jednotně požadována vzájemná spolupráce na vzdělávacích programech v celoevropském měřítku. Profesor Jiří Příhoda (Přírodovědecká fakulta Masarykovy univerzity) při této příležitosti poukázal na slabiny boloňského procesu a na problémy, které již v tuto chvíli přináší rozdělení studia na bakalářský a magisterský stupeň při vzdělávání specialistů.

Profesor **Jiří Kroupa** (Filozofická fakulta Masarykovy univerzity) ve svém příspěvku nazvaném *Vztah dějin umění a dalších disciplín v památkové péči* předložil nástin úvodních představ o tom, jak by měl vypadat případný studijní program věnovaný výchově odborníků v památkové péči, a seznámil publikum s přípravami studijního programu, který by měl být v budoucnu realizován v univerzitním centru Masarykovy univerzity v Telči. Zároveň znovu otevřel tradiční

otázku, na jakém základě by mělo být vzdělávání v péči o hmotné kulturní dědictví postaveno. Podle jeho slov by při tom mohly hrát důležitou dějiny umění, které mohou být chápány jako základ a syntéza. Vzpomenul mimo jiné na význam této vědy v historii památkové péče a na tradiční přítomnost výuky památ-

Prof. Jiří Kroupa (Seminář dějin umění Filozofické fakulty MU Brno) upozornil ve svém příspěvku na klíčovou úlohu dějin umění pro vysokoškolskou výuku památkové péče.

kové péče na uměnovědných katedrách. „*Nejenom v našem prostředí, ale také v Itálii můžeme nalézt řadu výroků o tom, že toto studium restaurování a památkové péče by mělo být zahrnuto pod obor dějin umění, protože historik umění identifikuje kontext, v němž se dílo nachází.*“ Zároveň Jiří Kroupa upozornil na to, že i v tomto případě budoucností vysokých škol je učit studenty vedle určitých znalostí a dovedností především kompetence. Tou základní kompetencí je uvědomit si, že existují i jiné obory, které v tomto prostředí působí, nutnost spolupráce s nimi, a tuto možnost využívat v určitém transdisciplinárním rámci.

Poněkud odlišného názoru byl Ing. arch. Miloš Solař, který v navazující diskusi upozornil na slabá místa koncepce spočívající v tom, že dějiny umění i památková péče mají odlišné cíle. A zatímco cílem dějin umění jakožto vědy je

poznání, smyslem památkové péče, která není vědou a poznání konzumuje a pracuje, je fyzická ochrana dědictví a jeho prezentace.

Příspěvek Ing. arch. **Víta Jesenského** (NPÚ, ú. o. p. Střední Čechy) s názvem *Vzdělávání v památkové péči – vymezení problematiky, její strukturování a slabá místa v naší praxi* upozornil na další problémy, spojené tentokrát s profesním vzděláváním památkářů. Zároveň také naznačil šíři potřeb vzdělávání v památkové péči, které lze podle cílových skupin rozdělit do třech hlavních kategorií. Vedle první skupiny profesionálních památkářů, která je nejužší a nejspecializovanější, je to druhá skupina profesionálů, kteří se podílejí na nakládání s kulturním dědictvím a s památkami v nejširším slova smyslu (jako specializovaní řemeslníci, restaurátoři, arche-

ologové, inženýři, ale také jako učitelé nebo specializovaní policisté). A konečně třetí, nejširší skupina veřejnosti, vnímatelů a uživatelů památek, kteří k památkám nemají profesionální vztah. Zde se dá vzdělávání též nazvat osvětou.

Pozornost věnoval V. Jesenský také úrovni vzdělávání v památkové péči na českých vysokých školách. V roce 2006, kdy probíhal poslední ucelený průzkum na toto téma, se podle jeho slov vyučovala památková péče v 74 předmětech na 17 fakultách 13 univerzit. Takřka vždy šlo o jeden specifický předmět – přednášku, maximálně doplněnou seminářem. Od té doby došlo k veliké proměně ve smyslu výrazné kvantifikace, situace se však příliš nezměnila. Některé obory (na univerzitách v Ústí nad Labem nebo v Opavě) pracují s větším rozsahem hodin, ale žádný samostatný vysokoškolský studijní obor ani program památkové péče

dosud neexistuje. V celé České republice existuje jen jeden vysokoškolský ústav památkové péče na Fakultě architektury Českého vysokého učení technického, ale cíl není ani zdaleka naplněn. Z hlediska personálního vybavení je podle Jesenského problematické, že vyučující jsou většinou externisté, v převaze profesionální památkáři nebo vyučující příbuzných oborů, na univerzitách neexistuje pedagogický tým, většinou jde o jednotlivce. Situace se naštěstí na řadě míst zlepšuje. Například v Opavě, kde se vyučuje obor Historie a památková péče, v Ústí nad Labem – Dokumentace památek a kulturněhistorická regionalistika, v Hradci Králové – Prezentace a ochrana kulturního dědictví nebo v Ostravě – Dějiny umění se specializací na památkovou péči. Slabinou efektivnější snahy je to, že ani dobře nevíme, jak by mělo vypadat vzdělávání v památkové péči.

Jediný vysokoškolský ústav památkové péče v České republice, tak jak byl jmenován v příspěvku V. Jesenského, tedy Ústav památkové péče Fakulty architektury ČVUT představil Ing. arch. **Tomáš Efler**, který na setkání zastupoval vedoucího ústavu prof. Václava Girsu. Hlavním zaměřením tohoto studijního programu je profesní příprava pro architektky, ale i architektky restaurátory, úředníky ve správních orgánech, památkáře. V současnosti je studium určeno pro architektky, ale zároveň sílí snaha, aby se zaměřilo i na ty, kteří nemají tvůrčí ambice být projektantem, ale chtěli by se vzdělávat v rámci modulu ve stejných přednáškách jako budoucí dokumentaristé a úředníci památkové péče. „*Velmi bychom stáli o to, aby modul pro architektky měl uplatnění pro širší okruh zájemců,*“ shrnul T. Efler. Vít Jesenský následně v diskusi upozornil na specifčnost českého prostředí, kde dosud převládá konzervativní pojetí studia architektury jako nutně vedoucího k projektování, jehož hlavním cílem je výstup „architekt - tvůrce nových struktur a nového prostoru“, což je určitým způsobem v rozporu s některými přístupy konzervačními.

Druhý blok setkání zahájila prezentace Dr. Řezníčkové věnovaná celoživotnímu vzdělávání na Národním památkovém ústavu. Nastínila tak velké téma odpolední části setkání, a tím byla problematika profesního vzdělávání pracovníků v od-

borných a především výkonných orgánech státní památkové péče. Zkušenosti z praxe s ohledem na vzdělávací systém na tomto diskusním setkání přednesli tři absolventi oboru dějiny umění, kteří působí nebo působili na krajských úřadech, úřadech obcí s rozšířenou působností, případně na územních odborech památkové péče NPÚ. Všichni prošli školením v oboru dějiny umění na Katedře dějin umění Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, kde má výuka památkové péče svou dlouholetou tradici, a kde je profil absolventů formulován do určité míry také s ohledy na potřeby praxe pracovníků památkové péče.

Jako první představila svůj pohled a zhodnotila své zkušenosti Mgr. **Klára Zubíková** spolu se svou kolegyní Mgr. (Beátou) Blankou Švarcovou z Odboru kultury a památkové péče Středočeského kraje. Podle jejich slov je nutné řešit nejen vzdělávání odborných pracovníků památkové péče, ale především vzdělávání výkonných pracovníků, které je v současné praxi zvláště zanedbáváno, tedy zejména úředníků na městských úřadech a v obcích s rozšířenou působností. Jejich potřeba vzdělávání je veliká, ale podle K. Zubíkové by měla být postavena trochu odlišným způsobem než v současnosti.

Každý úředník výkonné památkové péče musí v rámci zákona na Institutu pro místní správu splnit zkoušku odborné způsobilosti, která se skládá ze tří částí: detailní znalost správního řádu, zákona o obcích a památkového zákona. Další odborné školení jim poskytnou metodické konzultace ze strany krajského úřadu, a to bývá často vše. Podle zběžného průzkumu provedeného mezi pracovníky krajského úřadu je vysoká potřeba zna-

lostí legislativy, a to nikoli částečných úseků, ale s důrazem na vzájemné vazby jednotlivých předpisů a pojmů, se kterými se nejčastěji pracuje (správní řád, zákon o státní památkové péči, stavební zákon, územní plánování a stavební řád vč. příslušných vyhlášek, předpisy o posuzování vlivu na životní prostředí, katastrální zákon apod.). Kromě toho postrádají systematické vzdělávání v přehledu systému dotací, procesu realizace stavby a schopnostech rychlého řešení problémů vznikajících při těchto procesech.

Dále se Mgr. Zubíková věnovala postižení několika oblastí, kde dochází k největšímu tření mezi částí výkonné a odborné památkové péče, a které mohou mít negativní dopad na výsledek správního řízení, ať už se jedná o nepřiměřený rozsah odborných vyjádření pracovníků NPÚ, jejich častá nejednotnost a formálnost vyjádření bez znalosti věci a v obecné rovině. Ne bez zajímavosti byl také apel na schopnost věcné argumentace a rychlého řešení problémů v souladu s památkovou péčí a s legislativou. Další velké téma, kterému by bylo vhodné se v rámci vzdělávání tohoto typu věnovat, je management kulturního dědictví.

Mgr. **Dalibor Halátek** (Statutární město Opava) koncipoval příspěvek jako ohlédnutí za svým několikaletým působením na územním odborném pracovišti Národního památkového ústavu v Ostravě, kam nastoupil ihned po absolvování studia dějin umění. Upozornil na problematickou situaci, k níž často dochází, kdy památkář, který už píše svá odborná vyjádření, je přitom dále dovzděláván v rámci ročního kurzu památkové péče v Praze na centrálním pracovišti. Řada přednášek je přitom pouze opakováním informa-

Mgr. Art. **Luboš Machačko** (Fakulta restaurování Univerzity Pardubice) představil možnosti mezinárodní spolupráce v oblasti studijních programů restaurování.

cí z přednášek památkové péče v rámci vysokoškolského studia. Spíše než intenzivní roční by byl podle D. Halátka vhodnější intenzivní tříměsíční kurz, kde by měl památkář získat také minimum ze správního řádu a památkového zákona. Zajímavé bylo jeho sdělení, že komplexnější a praktické zkušenosti získal spíše než během své památkářské profese v rámci občanského sdružení, které se zaměřovalo na opravy drobných kapliček a sakrálních památek. Závěrečná úvaha směřovala k osvětové činnosti, která je v oblasti památkové péče nedostatečná: „Když to srovnám s osvětou v životním prostředí, všichni začínají recyklovat. Ale málokdo ví, jaký je rozdíl mezi plastovým a dřevěným oknem. Tady památková péče trochu zaspala.“

Jako poslední z třetice oslovených mladých odborníků, nedávných absolventů vysoké školy, kteří mají ještě čerstvé zkušenosti s tím, jak reagovali na problémy, které před ně postavila praxe, vystoupila Mgr. **Marta Žídková** z Městského úřadu Vrchlabí. Zde nastoupila jako absolventka dějin umění před třemi lety jako referentka památkové péče s výkonem správy v rámci obce s přenesenou působností v části bývalého okresu Trutnov. V rámci své pracovní pozice má jako jediný pracovník oddělení památkové péče na starost 200 kulturních památek a 2 památkové zóny.

Vzhledem k tomu, že kromě samotných dějin umění absolvovala také bakalářský program restaurování kamene v Litomyšli, považuje své školení za nadprůměrné v porovnání s běžným stavem, kdy na podobné pozice referentů ve výkonu správy nastupují lidé často jen se středoškolským vzděláním. Často dochází k situaci, kdy kromě absolvování kurzu v Benešově na Institutu státní správy je málokterý z nich svým zaměstnavatelem vyslán k absolvování specializovaného kurzu památkové péče. Důvody jsou nezáviděníhodné finanční.

Také ona zopakovala důležitost znalosti legislativy: „Práce referenta je první článek v řetězci a ten musí být pevný a neotřesitelný a musí odolat všem právníkům, kteří se do toho pustí.“ Ale i jako odborný historik umění a restaurátor by kromě právního minima uvítala dílčí kurzy zaměřené na oblast stavební. Zároveň upozornila na podceňovanou oblast komunikace s širokou veřejností: „Má práce spočívá v tom, že se s vlastníky objektů většinou boxují o okna, dveře, zateplení fasády, která nese prvky architektonického členění. Je to o neustálém

přesvědčování, vysvětlování, argumentaci, že památková péče má smysl. Řadový občan přitom nechápe, oč se tady snažíme. Je jim to nesrozumitelné a památkáři jsou pro ně zlo, protože po nich chceme něco, co stojí víc peněz, a ještě jim na to ty peníze nedáváme. Daří se mi přesvědčovat ještě u vlastníků kulturních památek, kteří mohou dostat nějaké dotace, ale u vlastníků objektů v zóně je to vždy problém.“

Mnoho podnětných návrhů a názorů přinesla také závěrečná moderovaná diskuse, jejíž účastníci se shodli především na potřebě intenzivnější osvětové činnosti a práce s veřejností. Podceňována by tedy rozhodně neměla být ani výuka komunikačních dovedností a znalosti řešení krizových situací, tak aby byl pracovník památkové péče schopen spolupracovat a vést odbornou diskusi se všemi lidmi, kteří se v procesu objeví. Jak glosoval Dr. Vratislav Nejedlý: „Nejvíce škody udělají památkám památkáři, kteří jsou nekomunikativní. Měli bychom si také zvykat na to, že prvním památkářem je samotný vlastník památky.“

Tématem podstatné části diskuse byla otázka případného nového vysokoškolského programu, který by mohl řešit přípravu lidských zdrojů pro oblast památkové péče. Nejednotnost mezi účastníky diskuse panovala v tom, jak koncipovat takové studium pro památkovou péči, respektive který obor či studijní program by v případě vysokoškolského vzdělání měl být oním zastřešujícím (návrhy byly různé, od dějin umění, architektury, muzeologie přes mezioborové studium kon-

struované jako průnik všech důležitých oborů). Měl by samostatný program za současných podmínek nadějí na akreditaci? Za optimální situace by měl odborník v oblasti památkové péče ovládat znalosti jednotlivých oborů, které se na péči o památky podílejí, být tedy multidisciplinární. Ovšem zde vidí řada účastníků diskusního setkání nebezpečí sklouznutí k výchově „nedouků“. Přesto by i v případě zachování studia kmenového oboru měla existovat možnost pro absolvování části studia či specializovaných předmětů na jiných studijních programech a jiných školách. Určitou šanci by mohl mít široce koncipovaný program, zaměřený nikoli úzce profesně, ale spíše jako péče o kulturní dědictví.

Mnohé náměty a cenné připomínky vzešly během diskuse ze strany přítomných zástupců muzeologie. Jak se ukázalo v závěru diskusního setkání, nejzávažnější překážkou pro vytváření jakéhokoli nového studijního programu a jeho úspěchu v procesu akreditace je nepřítomnost „elit“ a problém chybějících docentů a profesorů, bez nichž je těžké nebo dokonce přímo nemožné zřídit doktorandské studium. Koloběh se uzavírá, protože bez doktorandského studia není možné takové odborníky vychovat. Návrh T. Eflera na pozvání zahraničních odborníků a převzetí zahraničních zkušeností naráží na specifika českého prostředí, jak poukázal doc. Novotný: „Jestli si chceme uchovat svou národní kulturní identitu, musíme si najít svou specifickou cestu. Jedinečné vlastnosti je potřeba chránit jako autentické.“

Mgr. **Marta Žídková** (Městský úřad Vrchlabí) zprostředkovala své zkušenosti s tím, jaké vybavení jí poskytlo její vysokoškolské vzdělání pro praxi v památkové péči.

CO UŽ PROBĚHLO

SEMINÁŘ K VALDŠTEJNSKÉMU PALÁCI SE SETKAL S MIMOŘÁDNÝM ZÁJMEM

V průběhu projektu PPP PRO by mělo od léta 2011 do konce roku 2013 proběhnout celkem šest celodenních analýz a navazujících seminářů starších projektů restaurování a obnovy. Na pátek 2. září byl naplánován první z nich, věnovaný Valdštejnskému paláci v Praze. Tento rozsáhlý architektonický komplex rezidenčních budov s rozlehlou zahradou, jíž dominuje otevřená sala terrena, který si ve 20. letech 17. století nechal vybudovat Albrecht Václav Eusebius z Valdštejna, prošel v letech 1997 – 2003 rozsáhlou rekonstrukcí. V roce 2003 udělila Evropská unie projektu památkové obnovy Valdštejnského paláce cenu Europa Nostra.

Analýzy v podobě podrobné prohlídky objektu a jeho historických prostor a navazujícího semináře se zúčastnili zástupci Národního památkového ústavu, který vykonával nad celým projektem památkové obnovy dozor, tak i projektanti a restaurátoři: Josef Čoban ak.mal., Josef Buňka, akad. soch., Ing. arch. Ondřej Šefců z Národního památkového ústavu, ú.o.p. Praha a Ing. Petr Justa jako zástupce firmy Gema Art Group, a.s., která v širším programu památkové obnovy prováděla komplex restaurátorských prací. Přimo na místě zprostředkovali účastníkům akce z řad studentů oborů restaurování, dějin umění i chemické technologie kvalifikovaný pohled na hlavní problémy, které bylo nutné řešit v rámci procesu obnovy. Během samotné prohlídky

ky navštívili účastníci nejprve salu terrena a k ní přílehlé místnosti (Malá grotta, Sál Argonautů), které jsou návštěvníckému provozu běžně ukryty. Při prohlídce areálu zahrady Valdštejnského paláce se přítomné publikum seznámilo se specifiky restaurování štukové výzdoby známé grottové stěny a řeč přišla i na otázky památkových, umělecko-historických a kulturně-historických hodnot v případě menších celků, jako je například sochařská výzdoba replikami bronzů Adriana de Vries nebo otázky zabydlení voliéry ptačími druhy, kde byla nezbytná také konzultace se zoology. Zvláštní pozornost si zasloužilo restau-

rování štukové a malířské výzdoby, ať už přímo v zahradní sale terreně nebo v interiérech paláce (Hlavní sál, Rytířský sál, Zrcadlový sál, Ovidiova chodba, Audienční síň, Valdštejnova pracovna, kaple ad.). Během prohlídky se mohli účastníci akce obeznámit také s komplikovanou problematikou ochrany citlivých materiálů (např. unikátních kožených tapet) nebo s otázkami zabezpečení statiky objektu, s nimiž se museli projektanti vypořádat v průběhu rekonstrukce. Prohlídka pokračovala malým točitým schodištěm, známým svými graffiti, dále do prostor pudy a přinesla bezprostřední seznámení také s doklady staršího stavebního vývoje paláce - částmi původního renesančního Trčkovského paláce. Na restaurování jeho vzácně dochované malířské výzdoby se před lety podílel také Institut restaurování a konzervačních technik v Litomyšli, jehož nástupcem je dnešní Fakulta restaurování v Litomyšli.

V rámci odpoledního semináře s navazující diskusí zazněly ještě dva příspěvky věnované významu stavby a jejímu stavebněhistorickému vývoji. O Valdštejnském paláci a ikonografii jeho výzdoby promluvil Dr. Martin Mádl z Ústavu dějin umění Akademie Věd ČR a o unikátních grottách zahrady Valdštejnského paláce a jejich kulturněhistorickému významu Mgr. Nina Michlovská, doktorandka Katedry dějin umění FF UP v Olomouci.

ZA HUMANITNÍMI VĚDAMI DO OLOMOUCE (5. DISKUSNÍ SETKÁNÍ)

Místem konání pátého diskusního setkání nazvaného „Humanitní vědy v péči o kulturní dědictví“ se staly prostory Muzea umění v Olomouci. Dne 13. září 2011 se v přednáškovém sále Arcidiecézního muzea Mozarteu sešly tři desítky odborníků z oblasti muzeologie, památkové péče, dějin umění a restaurování, aby se zabývaly tématem, které koncepčně navazuje na 2. diskusní setkání v únoru tohoto roku, věnovanému oblasti přírodních věd a jejich úloze v péči o kulturní dědictví. Do jisté míry však v jeho průběhu zaznívaly také dozvuky a ohlasy 4. diskusního setkání, které se v červenci zaměřilo na problematiku vzdělávání. Hlavní okruhy diskusního setkání byly tentokrát koncipovány mnohem volněji, s vědomím širší, pestrosti metodologických postupů i přístupů, jaké jednotlivé obory, případně profese vnášejí do sféry péče o kulturní dědictví. Názorovou pestrost do diskuse vnesla také účast odborníků z oblasti galerijní pedagogiky a publicistiky.

Diskusní setkání zahájil svým příspěvkem *Intentio animatoris aneb rizika galerijní pedagogiky při interpretaci kulturního dědictví* profesor **Radek Horáček** (Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity Brno), který v něm představil úhel pohledu galerijní pedagogiky a kateder výtvarné pedagogiky, jež vychovávají odborníky na zprostředkování výtvarného umění (obor galerijní pedagogika byl na PdF MU Brno akreditován v roce 2008). Jeho zamyšlení nad smyslem galerijní pedagogiky i obecně nad smyslem podobných přístupů ve zprostředkování kulturního dědictví předestřelo před přítomné diskutující řadu otázek. Dá se přístup galerijní pedagogiky uplatnit i v oblasti kulturního dědictví? Jsou zkušenosti přenosné? V obecném základu je to podle prof. Horáčka možné.

V navazující diskusi doc. Jiří Novotný (Fakulta restaurování Univerzity Pardubice) upozornil, na mimořádnou závažnost tématu interpretace pro oblast památkové péče: „Každý zásah

i nezášah je vlastně interpretací díla – ať se jedná o restaurování, konzervaci, galerijní prezentaci. I ten nejjednodušší akt, například konzervační přístup, je interpretací.“ Zážitek a emocionální hodnota, ale i kultivace tvořivosti a cesta k probuzení vnímavosti a citlivosti člověka k výtvarné či kulturní hodnotě platí i pro oblast památkové péče a souvisí s propagováním hodnot jako takových.

Prof. Radek Horáček (PdF MU Brno) během výkladu.

Příspěvek Dr. **Jana Doláka** (Filozofická fakulta Masarykovy univerzity Brno) *Muzeologie v systému věd zabývajících se dědictvím* obrátil pozornost na odlišné otázky přístupu k ochraně dědictví – poněkud překvapivě bez přívlastku „kulturní“. Ovšem jak poznamenal autor příspěvku, „*oblast dědictví je mimořádně široká a připustíme-li, že z holistického hlediska i přírodní dědictví je tak trochu kulturní, pak od slova „kulturní dědictví“ není třeba utíkat.*“ Podle Dr. Doláka není nutné vidět ani památkovou péči užším pohledem své profese a je zbytečné klást propast mezi oblastí muzeologie a památkové péče, která je zvláště v českých zemích velmi výrazná. Zároveň J. Dolák upozornil na styčné body, které může mít muzeologie s památkovou péčí. Obě vycházejí ze stejných principů, jimiž je ochrana

vybraných předmětů, které mají zvláštní přidanou hodnotu (nazývanou muzealita) proti zániku, jejich uchování v paměti. V další části svého příspěvku navázal autor na závěry brněnského diskusního setkání věnovaného problematice vzdělávání a nabídl muzeologii, či spíše muzeologickou platformu, jako možnou vhodnou nástavbu pro pracovníky působící v rámci sféry memoriálních institucí – tedy i památkové péče.

V navazující diskusi našla slova Dr. Doláka o vzájemné příbuznosti a obdobě procesů v muzeologii a v památkové péči pozitivní ohlas. Nespornou výhodou je podle Mgr. Petra Severy (NPÚ, ú.o.p. Telč) to, že muzeologie může nabídnout především ucelený systém. Ten památkové péči dosud schází. Ing. arch. Vít Jesenský upozornil vedle shod také na rozdíly mezi oblastmi muzeologie a památkové péče, které spočívají v rozdílném charakteru předmětů, které jsou centrem jejich zájmu (v rozdílu mezi sbírkovým předmětem a památkou). Přesto se účastníci diskuse shodli na tom, že souladů je mezi muzei a památkovou péčí daleko více než rozdílů. Vyjádřen byl také souhlas s široce koncipovanou oblastí kulturního dědictví, do níž lze počítat také přírodní naturfakty. Ty již procesem interpretace a nalezením určité hodnoty získávají hodnotu kulturní. Zároveň doc. Jiří Novotný (Fakulta restaurování Univerzity Pardubice) upozornil na to, že vedle hodnoty kulturní je zde i určitý potenciál ekonomický, který je třeba brát v úvahu. Jak doplnil doc. Jiří Patočka (Právnická fakulta Západočeské univerzity v Plzni), z hlediska pohledu ekonomy není muzeum jen veřejná služba a ochrana, ale povýtce ekonomická záležitost. To, co by se například z hlediska muzeologie mohlo jevit jako žádoucí (případná selekce sbírek, které jsou podle kvalifikovaných odhadů naddimenzované), by představovalo z hlediska ekonomického velký problém. Vnitřní konzistence a autenticita spočívá v tom, že jsou předměty součástí systému. Z tohoto úhlu pohledu jsou například soukromé sbírky více ohroženy než ty, které jsou napojené na veřejné rozpočty.

Účastníky setkání provedl expoziční Arcidiecézního muzea vedoucí jeho Uměleckohistorického oddělení Dr. Ondřej Jakubec.

Druhá část setkání se zaměřila na dílčí příspěvky věnované úloze humanitních oborů v péči o dědictví. Dr. **Vladislava Říhová** (Fakulta restaurování Univerzity Pardubice) se ve svém příspěvku věnovala výstupům projektu aktuálně řešeného na Ústavu historie Filozofické fakulty a Katedry humanitních věd Fakulty restaurování Univerzity Pardubice. V jeho rámci se na modelových případech výzkumu drobných památek v oblasti sdružení obcí Mariánská zahrada učí studenti obou fakult základům mezioborové spolupráce, a to od fáze prvotního průzkumu až po prezentaci výsledků výzkumu formou publikací a závěrečných konferencí. Úspěšný průběh projektových aktivit i příznivý ohlas u studentů dokládá důležitost a velký význam podobných aktivit.

Pohled z odlišné části spektra humanitních věd přinesla Dr. **Petra Hečková** (České centrum pro středomořskou archeologii). Klíčový význam a postavení historie umění, jenž tkví jednak v rozpoznávání hodnoty uměleckého díla, jednak v procesu interpretace těchto hodnot, je nutné podpořit celou řadou dalších humanitních oborů. Jedním z těch opomíjených jsou klasická studia, jejichž význam spočívá nejen v nezbytném předpokladu jazykové výbavy (především znalosti latinského jazyka a latinské epigrafiky), ale také ve znalosti antické kultury jako takové (jak slovesné, tak i vizuální). Bez těchto znalostí nemůže být proces interpretace kulturních památek komplexní. Zlepšení podmínek bohužel nepomáhá ani nedostatečná institucionální základna (v ČR se výzkumu recepce antických vizuálních forem systematicky věnuje pouze řadově několik odborníků), ani absence příslušného školení v rámci univerzitní výuky dějin výtvarného umění, dějin kultury či příbuzných oborů.

Třetí část setkání byla věnována otázkám památkové péče jako oboru, který bývá tradičně vnímán jako součást humanitních věd. Dr. **Vratislav Nejedlý** (NPÚ, ú.p. Praha) se ve svém diskusním příspěvku zamyslel nad hodnotami památek a úlohou památkové péče při jejich ochraně. Připomenul, že památková péče, kterou je nutné považovat především za dílčí společenský a sociální subsystém s podobou související s prostředím, v němž se pohybujeme, je stále založena

na hodnotovém systému, který na počátku 20. století vytvořil významný historik umění a teoretik památkové péče Alois Riegl. Pojem památka se pokusil vyjádřit na základě dvou kritérií: vzpomínková hodnota a hodnota v současnosti. Pojem cena - hodnota, tak jak byl vytvořen na konci 19. století, se přitom jen velmi obtížně aplikuje na současné podmínky. „Většina společnosti se domnívá, že všechno je možné spočítat, prodat, koupit. V této situaci oblíbené sdělení, že hodnota památky je nevyčíslitelná, je přinejmenším nicneřikající, pokud ne přímo kontraproduktivní. Podobně je tomu také s dalším shlukem slov uvádějících, že kulturní dědictví přináší živou zprávu z minulosti a podporuje porozumění tomu, kdo jsme.“ Hodnoty památek se přitom mění se změnami celospolečenských hodnot a nemohou být předmětem objektivního hodnocení ani nositelem objektivních hodnot.

V. Nejedlý přitom poukázal na palčivý nedostatek v tom, že neexistují relevantní informace založené na seriózních sociologických průzkumech, které by ukázaly, jaký je společenský názor na hodnotu památek (řádný výzkum se dělal naposledy v 80. letech 20. století v rámci prognostického ústavu). Protože neexistuje celospolečenská ani odborná diskuse, neví se ani, co všechno by se mělo chránit. V objasňování těchto hodnot by měl spočívat základní úkol společenských věd v systému památkové péče. „Otázky spojené s hodnotami památek, které jsem se pokusil systematicky přiblížit, čekají na to, aby se i v Čechách rozběhly projekty spočívající v odhalování těchto hodnot. Zde je úkol společenských a humanitních vědních oborů. Jen s pomocí

společenských věd může památková péče na začátku 21. století hrát nezastupitelnou roli ve společnosti.“

V navazující diskusi se ukázalo především na potřebnost získání informací o tom, jaký mají běžní občané vztah k památkám. Jedině většinová podpora by pomohla zdůraznit pozici památkové péče v boji za uchování památkových hodnot. Na nutnost práce s veřejností a nezbytnost využití médií upozornil Vladimír Fanta. Podle něj je nutné začít systematicky pracovat s lidmi, kteří mají hlubší zájem o památky a rádi by se jim věnovali, a získat je na svou stranu, slovy marketingu být „proaktivní“ a sami vyvolávat iniciativu. A to je dlouhodobá a systematická záležitost. Podle doc. Jiřího Patočky není situace v osvětové činnosti tak zlá především zásluhou vývoje v uplynulých desetiletích a za komunistické éry, kdy začaly v 50. letech 20. století památky „sloužit lidem“. Pouť po památkách se od té doby stala součástí životního stylu, což je ve srovnání se západními zeměmi zcela výjimečné. Prezentace a popularizace kulturního dědictví je však všeobecně vnímána jako závažný nedostatek památkové péče.

Ve svém diskusním příspěvku, který celé setkání uzavíral, se **Vít Jesenský** (NPU ú.o.p. Střední Čechy) zamyslel nad nejobecnějšími souvislostmi vztahu humanitních věd a památkové péče. Upozornil na to, že klasická triáda oborů podílejících se na péči o památky, tedy restaurování, přírodní vědy (chemická technologie a další specializované obory) a dějiny umění, je dnes již značně nekompletní, a že je nutné zohlednit další obory, jako je ekonomie, sociologie apod.

PŘEDSTAVUJEME PARTNERA PROJEKTU

Ústav teoretické a aplikované mechaniky AV ČR, v. v. i. je přední vědeckovýzkumnou institucí v ČR s mezinárodním renomé, zabývající se teoretickým a experimentálním výzkumem v oboru mechaniky tuhé fáze s převažujícím zaměřením na stavební konstrukce. Výzkum jeho vědeckých týmů je zaměřen rovněž na rozvoj nových metod diagnostiky a hodnocení stavebních materiálů a konstrukcí a na problémy spojené se záchranou a zachováním historických budov a sídel. V rámci projektu PPP PRO zastupuje jako partner projektu sféru vědy a výzkumu. Má významný podíl na jeho metodickém vedení, zejména v oblastech souvisejících s vědeckým přístupem k problematice a v jeho technických a přírodovědných částech.

Ústav byl založen pod názvem Výzkumný a zkušební ústav hmot a konstrukcí stavebních při Českém vysokém učení technickém v Praze již v roce 1921 z iniciativy profesora pražské techniky a pozdějšího akademika Františka Kloknera. Jeho jméno také ústav nesl od roku 1947 do roku 1953, kdy byl přejmenován na Ústav teoretické a aplikované mechaniky a začleněn do nově zakládané Československé akademie věd. V roce 1963 byl rozdělen na dvě části - Stavební ústav ČVUT v Praze a ÚTAM ČSAV. V poválečném Československu se výrazně podílel na obnově mnoha poškozených staveb, zejména na rekonstrukcích památek a výstavbě energetických děl. Například ředitel ústavu profesor Hacar řídil technickou část restaurování emauzského kláštera Na Slovanech, těžce poškozeného bombardováním. Zde také od roku 1960 sídlila část jeho pracovišť spolu s několika dalšími ústavu ČSAV, a to až do začátku 90. let 20. století. Po řadě provizorií nakonec našel ústav zázemí ve svém současném sídle na Praze 8 – Proseku.

Původní charakter výzkumu s potenciálem využití ve stavebnictví a v architektuře zůstal zachován v převážné části vědeckých útvarů. V roce 1995 bylo zří-

zeno nové oddělení ústavu ARCHISS (Associated Research Centre for Historic Structures and Sites) s detašovaným pracovištěm v Telči. Oblast výzkumu kulturního dědictví tak získala mezi ústavními

ÚSTAV TEORETICKÉ A APLIKOVANÉ MECHANIKY AV ČR V.V.I.

úkoly silnější postavení, odpovídající jeho tradicím i národní a mezinárodní finanční podpoře. Výsledky interdisciplinárního výzkumu v této kulturně, sociálně i hospodářsky významné sféře získaly mezinárodní ohlas a ÚTAM se stal jedním ze tří českých Center Excellence podporovaných od roku 2000 Evropskou komisí v rámci 5. rámcového programu podpory vědy prostřednictvím projektu ARCCHIP (Advanced Research Centre for the Cul-

tural Heritage Interdisciplinary Project). O kvalitě památkového výzkumu svědčí také to, že v roce 2009 obdržel mezinárodní tým, jehož je ÚTAM-ARCCHIP členem, nejvyšší ocenění EU pro výzkum v oblasti kulturního dědictví a cenu Europa Nostra za výsledky ve výzkumu vlivů globální změny klimatu na památky a kulturní krajinu. Posledním velkým úspěchem Ústavu je získání podpory z Operačního programu Věda a výzkum pro inovace na projekt evropského Centra excelence Telč (CET). Jediné zařízení, které zde bude v následujících letech vybudováno, bude významným přínosem ke zdokonalení výzkumné infrastruktury pro oblast kulturního dědictví s evropským významem.

Spolupráce mezi Fakultou restaurování v Litomyšli a ÚTAM probíhala už v minulosti. V letech 2008 - 2011 obě instituce spolupracovaly například na mezinárodním projektu 7. rámcového programu „STONECORE“, který je zaměřen na vývoj a ověření optimální aplikace nanomateriálů pro konsolidaci kamene a omítek nebo na projektu programu NAKI Ministerstva kultury ČR „Vybrané památkové postupy pro zkvalitnění péče o sochařské a stavební památky“.

PROJEKT MONDIS

Jedním z důležitých úkolů, které se v Ústavu teoretické a aplikované mechaniky řeší ve spolupráci s Fakultou elektrotechnickou ČVUT, je projekt znalostního systému MONDIS, který získal podporu z fondů NAKI Ministerstva kultury ČR. Cílem projektu je vybudovat znalostní systém pro dokumentaci a analýzu poruch objektů kulturního dědictví, tedy nástroj usnadňující porozumění při-

Ing. Shota Urushadze, PhD., vedoucí oddělení Centra experimentální mechaniky, provází laboratoři účastníky 3. diskusního setkání, které v prostorách ÚTAMu proběhlo 14. dubna 2011.

ZVEME VÁS

WORKSHOP KE ZNALOSTNÍMU SYSTÉMU PORUCH NEMOVITÝCH PAMÁTEK MONDIS

Dne **25.10. 2011** se bude od **9:30** v Ústavu teoretické a aplikované mechaniky AV ČR, v.v.i. (Prosecká 76, Praha 9) konat seminář a workshop věnovaný otázkám budování modelu popisu poruch historických objektů, způsobům dokumentace a analýzy poruch a intervencí.

V dopoledním bloku bude popsána koncepce znalostního systému a její teoretické základy, v této části bude také představen příbuzný projekt vytvářející systém ochrany památek ohrožených, či postižených povodněmi. Po bloku zaměřeném na objasnění širšího kontextu problematiky budou následovat části, ve kterých si zájemci budou moci prakticky vyzkoušet použití předkládaného modelu na přípravných příkladech; diskuze účastníků workshop uzavře.

Zvláště vítáni jsou odborníci z oblasti památkové péče, restaurátoři, konzervátoři, vědečtí pracovníci a studenti zabývající se problematikou ochrany nemovitého kulturního dědictví, jejichž náměty a připomínky představují důležitou zpětnou vazbu pro další rozvoj budovaného systému.

Účast na workshopu je bezplatná, ale s ohledem na omezený počet míst a pro zajištění občerstvení je **nezbytná předchozí registrace** na e-mailu: valach@itam.cas.cz, která bude obratem potvrzena. Další informace najdete na webových stránkách projektu: www.mondis.cz.

činným vztahům mezi poruchou stavební památky, použitými materiály a technologiemi a působícím vnějším prostředím a zatížením. Systém uživateli na základě podobnosti mezi jím řešenou situací stavební konstrukce, použitých technologií a charakterem působících vnějších vlivů a podobnými zdokumentovanými případy poskytne možnost srovnání, pomůže indikovat rizika vzniku nebo dalšího rozvoje poruchy a navrhne optimální stavebně-technickou intervenci.

Vytváření znalostního systému je snahou o uspokojení potřeby odborné veřejnosti získat specializované informační technologie pro dokumentaci poškození nemovitých památek. Stávající systémy jsou vytvořené pro jiné potřeby zainteresovaných subjektů, a proto se spíše soustředují na kulturní, estetický a historický aspekt památky a hledisko popisu poruch a intervencí není jejich prioritou. Bez technického popisu vnitřních souvislostí a příčin poškození chybí opora pro rozhodnutí o potřebném zásahu.

Integraci sémantické technologie systémem klade za cíl překonat omezení starších databází, které nebyly schopné využít kontext dotazu pro zpřesnění odpovědi. Z tohoto důvodu je jedním z klíčových kroků dosažení formalizované reprezentace znalostí, která umožní „strojové“

porozumění uložených informací, otevírající možnost provádět dedukce a enerlizace nad uloženými vědomostmi.

Výhodou systému bude jeho schopnost vytěžít použitelné informace i z úvodních pramenů nezřídka fragmentálního charakteru. Význam takové vlastnosti vynikne s ohledem na historicky nahromaděný objem záznamů a různých technických zpráv, které již nemohou být zpřesněny ani doplněny a současnost nese odpovědnost za zhodnocení v nich uloženého poznání. Přiblížení uložených informací k aktuálnímu stavu poznání v oblasti poškození historických objektů je nejvyšším cílem projektu, jehož dosažení je podmíněno aktivní participací uživatelů na rozšiřování znalostní základny systému prostřednictvím přidávání jejich vlastních záznamů prostřednictvím rozhraní pro dokumentaci.

První veřejná prezentace projektu MONDIS proběhla v rámci samostatného bloku třetího diskusního setkání projektu PPP PRO s názvem „Informační síť v péči o kulturní dědictví“ v dubnu tohoto roku. **Více k představení podstaty projektu MONDIS, jeho cílů a také podob a modelových situací použití přinese první workshop, který se bude konat 25. 10. 2011.**

Ing. Jaroslav Valach, Ph.D., vedoucí projektu MONDIS prezentoval základní cíle a očekávané výstupy projektu také na 3. diskusním setkání projektu PPP PRO v dubnu letošního roku.

VZDĚLÁVÁNÍ V PAMÁTKOVÉ PĚČI

VYMEZENÍ PROBLEMATIKY, JEJÍ STRUKTUROVÁNÍ A ZÁKLADNÍ PRINCIPY PROFESNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ PAMÁTKÁŘŮ

VÍT JESENSKÝ (NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV)

Vzděláváním v památkové péči míním vzdělávání v předmětu památkové péče, nikoliv v instituci. Vymezení a strukturování problematiky toho, co všechno je vzdělávání v památkové péči, je nezbytné především proto, že tím definujeme komplexnost, provázanost, specifickou a kontext problematiky. Členit oblast vzdělávání a výchovy¹ je obecně možno dle řady kritérií (dle institucionalizace – vzdělávání formální, neformální a informální, dle stupňů vzdělávání, vzdělávacího obsahu, apod.). Osobně užívám strukturování do tří cílových skupin vzdělávaných osob, charakterizovaných vztahem k památkám.

1) Vzdělávání a výchova profesionálních památkářů (problematika památkové péče je jejich profesním vzděláváním).² V ČR jde řádově o stovky vzdělávaných.

2) Vzdělávání a výchova realizátorů zásahů do památek, jinak a šířeji řečeno bezprostředních podílníků na nakládání s památkami (problematika památkové péče je součástí či specializací jejich profesního vzdělávání - projektanti, restaurátoři, archeologové, intenzivně diskutovaní jsou specializovaní řemeslníci, ale také vlastníci nebo dokonce i učitelé, policie, kurátoři...). V ČR jde řádově o tisíce vzdělávaných.

3) Vzdělávání a výchova nejširší veřejnosti, vnímatelů a uživatelů památek (nemají k památkám profesionální vztah, problematika památkové péče patří k jejich všeobecnému vzdělání - lze mluvit především o osvětě, preferovanou skupinou jsou děti a mládež). V ČR jde řádově o miliony vzdělávaných.

Zběžné shrnutí základních vzdělávacích aktivit a také nedostatků pro jednotlivé skupiny, tak jak zaznělo během mého příspěvku v Brně, by v psané formě vyžadovalo podstatné zpřesnění a odkazování, které by i v základní úrovni bylo zadáním neobyčejně komplexním a rozsáhlým, a proto je zde nerozvádím. Zároveň nemohu odkázat na žádný vypracovaný (natož publikovaný) přehled či analýzu, které by výše uvedenou problematiku odpovědně a systematicky shrnovaly pro situaci v ČR.

Definování památkářské profese je objektivní problém, jehož původ je především v dynamickém vývoji oboru památkové péče zvláště v současné společnosti, ale i v proměně předmětu této péče – památkového fondu.³ Výše jsem vymezil

1 Přesnější obecný termín pro vzdělávací oblast je vzdělávání (rozumové, kognitivní) a výchova (citové a volní).

2 Obecně je u nás třeba považovat za profesionální památkáře jednak odborné památkáře NPÚ, dále památkáře-úředníka výkonného orgánu, ale také profesionální nestátní památkáře (nadace, občanská sdružení, atd. - v ČR velmi omezená a jen zcela výjimečně profesionalizovaná skupina).

3 Viz např. CATHER, S. The Dilemma of Conservation Education, *GCI Newsletter* 15.1. 2000.

4 Mnohá z řešení či souvislostí jsou samozřejmě aplikovatelné či platné i pro výkonné, popřípadě nestátní odborné památkáře.

profesionální památkáře v ČR, nicméně ve své odborné práci jsem se zabýval především profesním vzděláváním odborných památkářů NPÚ, a proto se v dalším textu soustředím na tuto omezenou skupinu.⁴

Profesní vzdělávání je třeba řešit především jako součást širších pracovních-vztahů, kde hraje roli základního hybatele profesionální kariéry. Zpracování základního nástroje systémového řešení kariéry, kariérního řádu, by proto mělo být integrální součástí širší personálně odborné politiky NPÚ, která by měla obsahovat mimo jiné i plán rozvoje pracovních sil.⁵ Je zřejmé, že koncept takové politiky, a potažmo i kariérní řád, nemohou vzniknout bez kvalitní analýzy současného personálně odborného stavu NPÚ, a nejlépe také analýzy zahraničních nebo resortně a oborově příbuzných analogií a zkušeností. V kariérním řádu NPÚ by bylo podle mého názoru třeba vymezit především jednotlivé profesní pozice⁶ včetně profesního standardu shrnujícího jim odpovídající klíčové kompetence, způsob hodnocení dosahování nároků jednotlivých pozic pracovníky (jednou z variant jsou atestace) a finanční i nefinanční motivace pro dosažení či udržení konkrétních pozic. Za neopominutelný prostředek ovlivňování profesního chování i konání považují dosud nevypracovaný etický profesní kodex památkáře NPÚ.

Už k definování „odborného památkáře“ jsem v minulosti obdržel řadu námitek. Viz JESENSKÝ, V; JESENSKÁ, Z. Návrh obecné koncepce vzdělávání odborných pracovníků ve státní památkové péči. Praha: MKČR, 1999. Závěrečná zpráva o realizaci projektu MK ČR PK99P04OPP013.

5 Pokusy o systematické personálně odborné řešení profesionální památkové péče, respektive především profesních kompetencí a souvisejícího vzdělávání se v polistopadovém období objevily několikrát, nikdy však nepostoupily z úrovně prvotních diskusí a podkladových koncepcí k realizaci. Další návrh výzkumného řešení pro projekt NAKI zpracoval autor v roce 2010, byl však odmítnut generální ředitelkou NPÚ. Aktuálně dochází v NPÚ k opětovné diskusi a snaze o konkrétní opatření v oblasti personální v souvislosti s naplňováním statutu výzkumné organizace, odměňováním zaměstnanců, atd.

6 Ty nejsou totožné se systematizovanými místy nebo katalogem prací, které má NPÚ definovány.

7 V roce 2003 jsem si během studia v kursu Cultural Heritage Protection in a Sustainable Society na University College London na jaře 2003 udělal malou anketu mezi 20 účastníky, vesměs profesionálními památkáři či restaurátory z 16 zemí Evropy, ohledně existence či náznamu systematického řešení kariérního růstu profesionálních památkářů v jejich zemi (vymezení kariérních stupňů, kvalifikace, celoživotního vzdělávání, hodnocení činnosti a odpovídajícího odměňování). Podle získaných informací měl ze všech zemí pouze v Litvě (!) existovat systematický centrální kariérní systém postavený na kariérních stupních a ověřování kvalifikace atestacemi, údajně však velmi sužovaný korupcí.

8 Celý text závěrečné zprávy návrhu bude spolu s plnou verzí tohoto textu k dispozici v knihovně textů interaktivního portálu – Platformy pro památkovou péči, restaurování a obnovu.

Samozřejmě součástí řešení kariérního systému i řádu musí být profesionální pohled manažerský, ekonomický i právní.⁷

Systém celoživotního vzdělávání v památkové péči, spojený s praxí, by měl být komplementárním konceptem kariérního systému, respektive řádu NPÚ. A právě tyto principy jsme se snažili uplatnit při zpracování návrhu obecné koncepce vzdělávání odborných pracovníků ve státní památkové péči (viz pozn. 5). Vzhledem k tomu, že se jedná o výsledek výzkumného projektu už z roku 1999, je namísto vedle sumarizace hlavních zásad návrhu uvést i několik komentářů k užívaným výchozím datům.⁸

Koncepci lze shrnout do několika problémových okruhů:

1. Co všechno je třeba zvláště brát v úvahu (jaké podklady jsou potřebné) pro koncepční řešení vzdělávání v památkové péči? (Strategické oborové a koncepce v zahraničí i u nás, existující nabídka vzdělání, personálně odbornou situaci a subjektivní potřeby památkářů, analýzu disproporcí mezi jejich očekávanou a realizovanou profesní rolí, strukturu profesních činností a kompetencí, atd.)

2. Jaká je současná personálně profesní struktura oboru, jaký vývoj můžeme očekávat a jak by se tyto poznatky a předpoklady měly odrazit ve vzdělávání? (Zaznamenán je růst počtu začínajících památkářů, úbytek architektů ve prospěch humanitních oborů, atd.)

3. Proč a jak je vzdělávání důležité pro obor? (Souvislost vzdělávání s profesní dráhou.)

4. Jaká jsou východiska a žádoucí změny ve vzdělávání v naší památkové péči? (Nedostatečná a nepodněcující dynamika profesní dráhy, absence hodnocení činnosti památkáře, absence vnějších motivací /plat, podpora prestiže, zajištění většího vlivu na výsledky své práce, vlivu na pracovišti, otázky funkční struktury pracovišť, profesních standardů, prokazování jejich dosažení atestacemi, atd.)

V návrhové části byl kladen důraz na další, celoživotní vzdělávání, podporována rozrůzněnost vzdělávacích cest a systematický přístup a vyzdvížena naléhavost uvádění do praxe začínajících odborných památkářů.

Dvanáct let stará koncepce nebyla prakticky vůbec využita a dnes zastarala především v personálních datech vzhledem k velké generační výměně i fluktuaci v NPÚ v posledních letech. Změnil se i statut a struktura organizace a samozřejmě celospolečenský kontext a postavení památkové péče. Zůstaly však platné principy koncepce:

1. Návrhy řešení by měly vycházet alespoň ze základních aktuálních (!) přehledů, lépe analýz personálně odborného stavu, a požadavků oboru včetně subjektivních nároků vzdělávacích. Neméně potřebné jsou znalosti skutečného aktuálního stavu vzdělávací nabídky či potenciálu.

2. Graduální vzdělávání je pro profesionální památkáře důležitou, nikoliv však dostatečnou a dokonce ani nejpodstatnější součástí jeho profesního vzdělávání. Jednoznačně určujícím je další profesní celoživotní vzdělávání.

Celoživotní vzdělávání je třeba systematicky plánovat, realizovat i ověřovat jeho účinnost jako soustavu. Optimální princip celoživotního vzdělávání je v tom, že jsou vymezeny profesní nároky (standarty) odpovídající určité pozici (funkci, řešenému dlouhodobému úkolu atd.), způsoby ověřování těchto nároků a výhody s takovou pozicí spojené (motivace). Pracovník se

potom sám rozhoduje, kdy a jak bude o pozici usilovat, a do značné míry také o tom, jak získá potřebné znalosti, dovednosti a popřípadě postoje, jejichž prokázáním splní požadovaný standard.⁹ Jinými slovy je třeba připustit, že týchž výsledků někdo dosáhne dvouletým studiem v Oxfordu, jiný 20 lety odborné praxe a další pilným samostudiem.

Jde o klíčový rozdíl v přístupu oproti zásadám prosazovaným až podvědomě vzdělávacími institucemi. Ty (logicky) navrhuji obrácený postup: my vám sestavíme kurs, kterým vymezíme požadavky na profesní uplatnění (profil absolventa = profil profesionála) a jeho (jen jeho) absolvováním bude garantována absolventova znalost či dovednost. Takové pojetí je však naprosto konzervativní, neperspektivní a obecně i v zahraničí neúnosné.¹⁰

Role vzdělávacích institucí v systému celoživotního vzdělávání je naopak ve vytváření a nabízení vzdělávacích programů nejrůznějších forem i obsahů, které by byly atraktivní (např. vyplňovaly mezery v nabídce) pro vzdělávané při vědomí nároků, kterým tito mají dostát. Takovýto pružný systém vzdělávání kladoucí zásadní odpovědnost a rozhodování do rukou vzdělávaného pak může adekvátním způsobem uspokojit nejrůznější poptávku jednotlivých zájemců s ohledem na jejich dosavadní vzdělání, upřednostňovaný učební styl, kariérní záměry, atd. Jednotný kurs, byť i maximálně komplexně utvářený, inovovaný a obsažný, nikdy nemůže reagovat a být efektivnější vůči individuálním potřebám profesionálů.

9 Zde jde právě o princip totožný s řešením kariérního růstu a strategií jeho prosazování, kde se namísto vnějších (organizačně řídicích) pojetí jednoznačně preferuje vnitřní-osobní (individuálně motivační) přístup.

10 Pokud je mi známo, tak takovýto rigidní přístup se v profesním vzdělávání v památkové péči v zahraničí uplatňuje pouze ve Francii (viz např. JESENSKÝ, Vít. Systematická výuka památkové péče na vysokých architektonických školách v zahraničí-zkušenosti, náměty a argumenty. Zprávy památkové péče 2009, roč. 69, č. 5, s. 400-404. ISSN 1210-5538).

MUZEOLOGIE V SYSTÉMU VĚD ZABÝVAJÍCÍCH SE DĚDICTVÍM

JAN DOLÁK (MASARYKOVA UNIVERZITA BRNO)

Kontinuita rodu *Homo* vždy spočívala na přejímání odkazu předchozích generací. To, co lidé vědomě chrání proti přirozenosti zániku, pak můžeme označit za dědictví. V širším slova smyslu jsou pak dědictvím i negativní, nežádané skutečnosti (např. oblasti se znečištěných životních prostředí, vypěstované předsudky vedoucí třeba až k rasismu), které však nelze nezdědit, nepřevzít, prostě tu jsou a my se s nimi musíme nějak vypořádat.

Oblast dědictví je mimořádně široká. Od výtvorů přírody přes výtvary člověka, až po dokumentaci nehmotných projevů člověka (písň, tance) – dnes tolik populární nehmotné *intangible heritage*. Všem těmto sférám je třeba přiznat „právo na život“, což zní velmi samozřejmě, ale v praxi jsem se nejednou setkal, že řada odborníků v tom či onom oboru vidí „památkářinu“ jen (nebo především) užším pohledem své profese. Jistěže nemůže každý rozumět všemu. Odborník na staré lokomotivy asi nezná dopodrobna problematiku ochrany krasových jeskyň, a naopak. Pokud je však obecně kulturním člověkem, pak musí porozumět potřebám a přístupům toho „druhého“. Někdy mi tato samozřejmost v některých debatách jakoby malinko chyběla...

Domnívám se, že položit nějakou ostrou hranici mezi tzv. přírodní a kulturní dědictví by bylo poněkud otazné. Pouze člověk má kulturu a pouze člověk rozhoduje o tom, co se má a co nemá chránit. Řečeno trochu drzejším jazykem, všechno tzv. přírodní dědictví je tak trochu kulturní. Je lednicko-valtický areál naturfakt nebo artefakt? Nepochybně obojí.

Kde je však místo muzeologie v oblasti péče o dědictví? Pojetí a chápání muzeologie ve světě je poměrně široké, pečlivá deskripce by byla nad rámec tohoto příspěvku. Ale velmi zjednodušeně. V některých zemích, zejména v USA (tam snad na 50 místech) je pěstovány tzv. *Museum studies*. Jak tento výraz přeložit do češtiny? Muzejní studia? Studia o muzeu? Nezní to příjemně ani po stránce jazyka českého, ani nám to nepomáhá v pátrání nad obsahem takovýchto studií. Jde ve většině případů o výuku praktičtěji zaměřených vědomostí – metod a technik práce v oblasti muzejnictví. Tedy to, co my nazýváme muzeografií. Ale ani toto tvrzení neplatí doslovně. Např. katedra v anglickém Leicesteru nazvaná *Museum Studies* má vysokou teoretickou úroveň.

Rozdílnost v pojetí muzeologie spočívá jaké v tom, jak se k této problematice jednotlivé školy (státy) dostaly, a na jakých typech škol je muzeologie pěstována. V australském Perthu a v tureckém Istanbulu je muzeologie pěstována na technických univerzitách – zřejmě vyrostla jako potřeba v rámci péče o nemovitě dědictví, jako potřeba při pěstování třeba architektury a podobných věd. Jinde je muzeologie považována za součást informatiky – chorvatský Záhřeb. V Rusku či u nás bývá těsně spojena s vědami historickými.

Muzeologii bych si dovolil částečně přirovnat k pedagogice.

Dobry učitel musí nejen znát historii Sámovy říše, ale musí tuto látku umět vysvětlit a naučit, třeba pro ni i nadchnout. Potřebuje tedy znalosti pedagogiky, nikoli nějaké „School studies“. V rámci zřejmě většiny výukových programů pedagogiky najdeme také předměty zaměřené na metody a techniky výuky, tj. „pedagogii“, ale také teoretické uchopení oboru, tj. „pedagogologie“. Zatímco pedagogika je dnes zcela regulérní, plně uznávanou disciplínou, muzeologie, bohužel, tohoto stupně zatím ještě nedosáhla.

Pokud bych měl shrnout programy muzeologie jinde ve světě (především vycházím ze středoevropských modelů), tak by se v rámci muzeologie mělo vyučovat asi toto:

Muzeografie: tedy metody a techniky práce v memoriálních zařízeních. Mám na mysli základy konzervace, dokumentace, práce s návštěvníkem, základy prezentace, základy institucionálního fungování těchto organizací (tedy management a marketing), základy legislativy apod. Podotýkám, že tímto nepřipravujeme pro muzea třeba kvalifikovaného konzervátora, restaurátora či preparátora. K tomu je třeba daleko většího rozsahu jak teorie, tak především praxe.

Muzeologie: Vedle muzeografických znalostí však přenášíme též muzeologii, tedy spíše teoretickou problematiku. Podle nás má člověk zvláštní vztah ke skutečnosti, vyjímá z ní vybrané jevy, či pořizuje o nich dokumentaci. Tyto předměty tedy mají zvláštní „přidanou hodnotu“ - muzealitu. Předmětem muzeologie je pak zkoumání těchto zvláštních vztahů, včetně všech dalších otázek a problémů s tímto spojených. Vybrané předměty pak především v memoriálních institucích chráníme proti přirozenosti zániku, odborně zpracováváme a především využíváme v kulturotvorném procesu. V takto pojmávané muzeologii v žádném případě nejde o nějakou bezprostřední návaznost pouze na muzeum jako na instituci.

Tedy nejde o rovnici muzeologie rovná se obor pro muzea. A vůbec už se nejedná o úzké pojetí muzea, které můžeme najít v českém prostředí, kde existuje hluboká a podle mého názoru zcela nesmyslná propast mezi muzei a objekty (institucemi) památkové péče. Propast nejen institucionální, ale i legislativní. Proč se tentýž předmět uložený v památkovém objektu, muzeu, knihovně či archivu řídí zcela jinými pravidly (včetně legislativy – restaurování, dočasný vývoz do zahraničí apod.), je podle mého názoru teoreticky neobhájitelné. Dovolím si vyslovit hypotézu, že snad nikde jinde než v bývalém česko-slovenském prostoru ona propast není tak hluboká, a považuji tento problém za jednu z nejvýznamnějších brzd v rámci péče o dědictví v naší zemi.

Co si však pod pojmem teorie v oblasti muzeologie představíte? Celá řada aktivit začíná promyšlenou selekcí, tedy výběrem toho, co onu muzealitu má, co by se chránit mělo, a co ne. Nedomnívám se, že by tato oblast byla silnou stránkou našeho muzejnictví. O promyšleném sbírkotvorném programu bychom

u mnoha muzeí mohli velmi zodpovědně pochybovat. Pokud by jen 10% sbírek v našich muzeích (některé odhady jsou i vyšší) bylo drženo zbytečně, pak jde o miliony položek (věcí). To přece musí přinášet velké množství problémů a být nesmírně drahé, tyto předměty uskladňovat, topit jim, zavlhčovat či odvlhčovat, konzervovat, restaurovat, evidovat, inventarizovat apod. Na jedné straně často naříkáme nad podfinancováním péče o dědictví, na druhé straně možná plýtváme nemalými prostředky.

Asi nejde však jen o problém muzeí. V muzeologii našly ohlas myšlenky teorie památkové péče, třeba práce prof. Ivo Hlobila. Za zmínku stojí například jeho vystoupení v roce 2003 „Samostatná teorie památkové péče – neuralgický bod dějin umění“. Nestor české muzeologie doc. Stránský nejednou citoval Ivana Gojdiče z Pamiatkového ústavu Bratislava, který napsal „*nevieme ani medzi praktickými pamiatkármi, ani pedagogmi alebo architektmi dospieť k čo len približne zhodným názorom dokonca i pri takých najzákladnejších pojmoch, akými sú napr. kultúrna pamiatka či pamiatkové prostredie a jeho hodnoty*“. Doc. Stránský rád připomínal příklad, kdy UNESCO za velkých nákladů obnovilo zaniklou pagodu, kterou domorodci okamžitě rozebrali na stavbu svých vlastních domků. Zde se tedy památková péče zcela minula svým cílem.

Na selekci navazuje tezaurace, tedy evidence, konzervování, vhodné ukládání apod., ale také vědecká exploatace předmětu. Zde bych rád zdůraznil, že celkový průzkum předmětu a jejich prostředí nemůže provádět nikdo jiný než odborník minimálně se vzděláním na magisterském stupni v daném oboru. Tedy zkamenělinou se musí zabývat pouze paleontolog a velkomoravským střepem pouze archeolog. Tyto znalosti mu žádné vzdělání v muzeologii či podobném oboru nedá. Zmiňuji to v návaznosti na článek naší přední paleontoložky, který byl před nedávnem zveřejněn ve Věstníku AMG, ve kterém se tázala, zda ještě budou v muzeích potřeba vědci nebo je nahradí na vše použitelní muzeologové. Odpovídám: vědci nepochybně nadále budou nenahraditelní, ale raději s nějakou tou muzeologickou nástavbou, která z nich neudělá lepší paleontology či archeo-

logy, ale udělá je použitelnějšími pracovníky v rámci sféry memoriálních institucí.

Naším finálním produktem však není něco vybrat a chránit, smyslem naší práce je dědictví odkomunikovat veřejnosti v rámci kulturotvorných procesů. I zde máme značné rezervy, mnoho starších i nově vznikajících expozic svědčí nejen o neznalosti muzeologie, ale dokonce o neznalosti muzeografie, ba dokonce někdy i o absenci zdravého selského rozumu. Jako bychom někdy produkovali třeba i krásné auto, které však nejezdí.

Jací lidé by tedy měli přicházet do našich muzeí? V naprosté většině případů by to měl být vystudovaný odborník v nějaké konkrétní vědě - třeba archeologii. Měl by však mít i dobrou „nadvstavbu pro práci v memoriální sféře“ což by měly poskytovat, podle mého názoru, pečlivě připravené a dobrými odborníky zaštitěné výukové programy muzeologie. Takto vzdělaný odborník by pak podle svého uvážení, možností a potřeb celkem bezproblémově mohl přecházet mezi muzei, Národním památkovým ústavem, orgány památkové péče na pověřených obcích i soukromou sférou v této oblasti.

Muzeologie se tedy domnívá, že právě ona je tím pravým oborem pro oblast výchovy odborníků v memoriální sféře. Jak moc se jí to daří, je však otázka další. Muzeologie je poměrně často, trochu neprávem, trochu právem, napadána z nejrůznějších stran. Jistou autoritu má, nedomnívám se však, že nějakou mimořádně vysokou. Domnívám se, že pokud by měl vzniknout nějaký nový studijní obor pro oblast péče o dědictví, je třeba v tomto smyslu provést mimořádně hlubokou analýzu, zkoumající danou problematiku opravdu ze všech stran. Jinou - možná že zvažování hodnou - cestou je jistá revitalizace české muzeologie, která, pro někoho možná překvapivě, má v zahraničí stále celkem dobrý zvuk.

e-Monumentica - elektronický časopis věnovaný tématu interdisciplinarity a mezioborové spolupráce v oblasti péče o kulturní dědictví a problematice budování sítí spolupráce. - ISSN 1805-1944 - Vychází v rámci projektu „PPP PRO | Platforma pro památkovou péči, restaurování a obnovu“, registrační číslo CZ.1.07.2.4.00/12.0036, financován z Evropského sociálního fondu a státního rozpočtu ČR prostřednictvím Operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost. - Vychází čtvrtletně, obvykle v lednu, dubnu, červenci a říjnu. - Vydává Univerzita Pardubice, Studentská 95, 532 10 Pardubice 2, IČO 00216275. - Adresa redakce: Centrum pro spolupráci v památkové péči, Univerzita Pardubice Fakulta restaurování, Jiráskova 3, 570 01 Litomyšl. Výkonná redaktorka: Petra Hečková, e-mail: petra.heckova@upce.cz - URL: <http://projekty.upce.cz/ppp-pro/e-casopis.html>